տրված մինչ բեմի վրա փոքր-ռուսական լեզուով պիէսաները: Առաջվայ ժամանակներում փոքր-ռուսական բարբառով բեմական գրուածները արգելված էին:

—

Լսում ենք որ Էջմիածինը վաւերացրել է լինելի ընդհանուր հայոց ուսուցչական ժողովի պատրաստական յանձնախմբից մշակված պրօգրամը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 28 Նոյեմբերի

Դատապարտված եմ գուցէ դեռ երկար այն բանտային կեանքը անցնել, որ վիճակված է հիւանդին, բայց պահ եմ բարեկամներիցս, որոնք միշտ յաճախում են ինձ և տեղեակ պահում օրվայ բոլոր անցքերին. այդ անցքերի մէջ ի հարկէ ամենից գլխաւորը պատրիարքի հրաժարականի խնդիրն է: Ամսիս 26-ին ազգային ժողովի մէջ նիստ է կայանում Ներսէսի տուած հրաժարականը ընդունելու կամ չընդունելու համար. պիտի ասած ձեզ, որ թէպէտ այդ ժողովի երեսփոխանների թիւը ցուցակի մէջ 140 է, բայց իսկութեան մէջ միշտ ոչ աւելի է քան 70—80, որոնց նիստերին ներկայ գտնվողները, որչափ էլ «արտասովոր» լինեն այն նիստերը, սովորականաբար 25—30 մարդից աւելի չեն լինում: Վասնորոյ պիտի էլ հասկացած թէ ինչ կարեւորութիւն է ստացած Ներսէսի հրաժարականը, երբ նորա պատճառաւ Նոյեմբերի 26-ին ներկայ են գտնվում ամբողջութեամբ 80 հոգի երեսփոխաններ. այդ դեռ հերիք չէ, այլ գալիս են նոյնպէս բազմաթիւ կանայք և օրիորդներ իրանց ազգի հովուի հրաժարականի դէմ բողոքելու, եթէ միայն ընդունվելու լինի ժողովից այդ հրաժարականը: Երկու երեսփոխան միայն բացակայ են գտնվում. դոքա են Ստեփան փափազեան և Քրիստոստուր. այս երկու վատ մողէմները առաջուց ազդարարվում են, որ կատաղի ժողովուրդը վրէժխնդիր պիտի լինի իրանց եթէ նորա աչքին ուր և իցէ երեւան այդ օրը:

Բացվում է նիստը, հէնց սկսվում են վիճաբանութիւններ, յանկարծ ներս է գալիս ամենայն լռութեամբ և կարգապահութեամբ խումբ բազմութիւն գաւառական հայերի, որոնք ներկայացուցիչներ են ուղարկվում մօտ հարիւր հազար հոգի գաւառացիների կողմից, որ չը թողնեն Ներսէսի հրաժարականի ընդունվելը, որովհետև հակառակ դէպքում գաւառացիները որոշել են տանել խաս-քէօյ մի կառք և դնելով նորա մէջ Ներսէսին իրանց ուսերի վրա բերել պատրիարքարան, որ շարունակէ նա այնտեղ իր գրագմունքները ազգային գործունէութեան մէջ:

Երեսփոխանները և բոլոր ներկայ գտնվողները խիստ գնահատում են բոպէի ծանրութիւնը, վասնորոյ սրտատրոփ սպասում են եկաւորների խօսքին: Այդ ժամանակ յայտնի դէյթունցի գործիչ Յարութիւն Չաքրեան կանգնում է եկած խմբերից մէկի առաջ և դարձեալ առանց շրջինջոցի բաց է անում մի թուղթ, որի երկարութիւնը տասը կանգուն է լինում: Այդ բազմածալ թուղթը խիստ սեղմած է լինում մօտ ինը հազար ստորագրութեամբ գաւառացիների, որոնց մէջ ամենից առաջ լինում է իրան Յարութիւն Չաքրեանի անունը: Այդ ծրարից յետ բացվում են միւս ծրարներ վեց, եօթը, ութ հազար ստորագրութիւններով և երբ բոլորը փռվում են ժողովի մէջ, գաւառացի խումբ բազմութիւնը աղաղակում է. «կեցցէ Ներսէս պատրիարք, պատրիարքը մշտական և անփոփոխ:» Այդ ձայների հետ խառնվում են կանանց և օրիորդների ձայները, որից յետ Ներսէսի դէմ որոգայթ լարող Մերէեմ-Գուլի, Բէգեան, Եուսուֆեան և ուրիշ խարդախ երեսփոխաններ, խիստ փոխելով տոնը, քուէ են տալիս թէ, Կ. Պօլսի հայոց ազգային ժողովը չէ կարող ընդունել Ներսէս պատրիարքի հրաժարականը վասն զի, վասն զի և մի քանի էլ վ ա ս ն զ ի ն ե ր շարելով Ներսէսի արժանաւորութիւնները մէջ բերելու համար: Այսպիսով երբ մի կողմից Կ. Պօլսի «մեծահանճար գլուխները», «պատմագէտները» և «ազգասէրները» ազգի ամենամեծ ճգնաժամի մէջ պատրիարքի դէմ ական փորելով, ուզում էին կործանել նորան և նորա հետ էլ հայոց հարցը, Կ. Պօլսի մէջ միշտ երեսից ընկած խեղճ «խմբոլները» հայրենասիրութեան և ազնուութեան դիւցազներ են ներկայանում: Թող չը վշտանայ շատերի «հայրենասիրութեան» դողդոջ սիրտը. не все то блеститъ, что золото····

Հիմա մնացել է հարցը միայն նրա մէջ թէ Ներսէսի հրաժարականը պիտի ստորագրէ ինքը սուլթանը թէ ոչ, որովհետև չը նայելով ազգի ամենաջերմ ցանկութեան չը բաժանվել իրանց սիրած պատրիարքից, դարձեալ սուլթանը կարող է հրաժարեցնել պատրիարքը, երբ նա իր հրաժարականը տուել է այս անգամ ուղղակի կառավարութեանը: Բայց այս կողմից էլ շատ ուրախալի լուր կարդացի այս վայրկենիս ինձ մօտ «Phare du Bosphore» թարմ համարի մէջ, որտեղ ասվում էր թէ մեծ վեզիրը հրաւիրագիր է ուղարկել հայոց պատրիարքին իր մօտ գալ կարևոր գործի վրա խօսելու համար: Երևում էր որ կառավարութիւնը տեսաւ մայրաքաղաքի հայերի խլրտումները և որոշեց չընդունել հայոց պատրիարքի հրաժարականը: Ահա հիմայ է որ գաւառացի հայերի պատրաստած այսպիսի մի ամուր հողի վրա կանգնած, Ներսէսը պիտի յամառի իր հրաժարականը յետ առնելու մէջ կառավարութիւնից, մինչև որ չը տայ իր համաձայնութիւնը այն ինը կէտերի վրա, որոնցով պատճառաբանել էր պատրիարքը իր հրաժարականը և որոնց մասին անցեալները արդէն գրեցի ձեզ: Մեծ յոյս կայ, որ պատրիարքի արած այս դէմօնստրացիան կունենայ իր արդիւնքը…

Մոռացայ ձեզ ասել և այն հետաքրքիր լուրը, որ Կ. Պօլսի էֆէնդիների և հարուստների մի խումբ երէկ գնացել են խաս-քէօյ պատրիարքի մօտ խնդրելու նրան, որ չը հրաժարվի իր պաշտօնից, որի մէջ այսուհետև խոստանում են օգնել նրան ա մ ե ն ա յ ն   ն ի ւ թ ա կ ա ն   օ գ ն ու թ ի ւ ն ն ե ր ո վ: Ահա այսպէս են սոքա և այսպէս է սոցա ազգասիրութիւնը. երբ պատրիարքը նեղը ընկած չը գիտէր որտեղից իր ապրուստը անգամ հայթայթէր, այդ ժամանակ ոչ ոք չէ մօտենում նրան, կարծելով թէ նա մի ընկած մարդ է, որը էլ ոչ մի կողմից խրախոյս չէ կարող գտնել իր «երևակայական» հայկական հարցը վախճանին հասցնելու համար, իսկ երբ տեսան թէ այսչափ դղրդիւններ ընկաւ այդ «ընկած» և «անօգնական» մարդի համար, երբ տեսան եւրօպական դեսպաններին, թղթակիցներին այդչափ պարապվելիս այդ «ընկած» և «անօգնական» մարդով, երբ տեսան մանաւանդ նոյն իսկ իրան Թիւրքիայի կառավարութիւնը մեծ տարակուսանքի մէջ Ներսէսի հրաժարականի պատճառաւ, այդ ժամանակ էֆէնդիները մէջքը երկու թեքելով գալիս են Ներսէսի ոտները ընկնում հարիւր ու մէկ շողոքորթութիւններ անելով:

Այսօր Կ. Պօլսի հայ և ֆրանսիական լրագիրների մէջ յայտարարութիւն տպվեց, որ մի երիտասարդ յոյն բժիշկ պիտի դասախօսութիւն անէ վաղը յայտնի «Սիլլօգոս» ասված ժողովարանում հայոց գրականութեան ծագման վրա «Histoire de l'origine de la litterature arménienne» անունով: Առաջի անգամ է մի այսպիսի հաճելի սիւրպրիզ տրվում ինքնահաւան յունաց կողմից հայ երիտասարդութեան, վասնորոյ ոչ թէ անկողնի մէջ, այլ եւ դագաղի մէջ էլ պառկած լինեմ, մըտադիր եմ անշուշտ ներկայ գտնվել վաղը այդ դասախօսութեան, հայասէր երիտասարդ յոյնի ձեռքը շնորհակալութեամբ սեղմելու համար ռուսահայ երիտասարդութեան կողմից: Բայց չը լինի թէ այս մասին էլ տրտնջեն ինձ դէմ ձեր մի «հայրենասէր» լրագրի համախոհները «ով է նորան իրաւունք տուել մեր կողմից շնորհակալութիւն յայտնելու» ասելով….

Գրիգոր Նիկողոսեան

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Զէյթուն, 1 Նոյեմբերի

Յաճախ Մեծ ու Փոքր Հայաստանէն թղթակցութիւնք, տեղեկագրութիւնք և վիճակագրութիւնք կը հրատարակուին ազգային և օտար թերթերու միջոցաւ. իսկ ի Կիլիկիոյ դուռն ուրեք աննշան նամակագրութիւնք տեղի կունենան, շատ անգամ թիւր տեղեկութեամբք, և ընդհանրապէս բողոքական միսիօնարաց և Անթապի Քօլէժին վրայով:

Այս կարևորագոյն երկիրը ամեն ոք գիտէ թէ յառաջադիմութեան և զարգացման պէտք ունի, թէ կը պակսին անդ օրինաւոր և ձեռնհաս առաջնորդներ, սահմանադրապէս հաստատեալ ժողովներ, եւրօպական դպրոցներէ ելած անձնուէր հայ մանկավարժներ, ազգային կրթական հաստատութիւններ. թէ հարկ է հայկական յատուկ դրոշմով և եւրօպական քաղաքակրթութեամբ անոր տնտեսական ու բարոյական վէրքերը բուժել, հարկ է մասնաւոր պատուիրակներու ձեռօք խիստ քննել այս ժողովրդեան չքաւորութեան պատճառները, անոր վարքն ու բարքը, առաքինութիւնն, ինչպէս և գեղծմանց չարժառիթները. առաջքն առնուլ կրօնափոխութեան արշաւանաց՝ որ անդիմադրելի կը դառնայ հետզհետէ, ի մասնաւորի եկեղեցականաց ապիկարութեան պատճառաւն և ով գաղափար ունի այս հոգևորականաց վիճակի վրայ:

Պօրտ ընկերութեան շնորհիւ միսիօնարք այսօր Կիլիկիոյ ամենէ նշանաւոր և աննշան քաղաքներու ու գիւղերու մէջ մեծ և փոքր երկսեռ վարժարաններ ունին, որոցմէ ելած միսիօնարաց մոլեռանդ սաները, ոչ միայն հայութեան սիրտն ու զգացումը կը վիրաւորեն, այլ և մեր ամենանուիրական հաստատութիւնները իբրև ա ն հ ա ւ ա տ ու թ ե ա ն   վ ա յ ր կը նկատեն ու կը հռչակեն: Համբաւ ստացած պատուելիներէն մին, հանդիսաւոր օր մը ի Մարաշ բիւրաւոր ունկնդրաց առջև, յանդգնած է ըսելու թէ «Անհաւատութիւնը կործանեց միայն՝ Շահնազարեան վարժարանը, և այլն»: Ինչպէս որ կը վարուին բողոքականք, անոնցմէ տասնապատիկ աւելի վատութեամբ լատինք և լատինացեալ հայ կաթօլիկք հայութեան կենսական տարերց կը սպառնան: Արդէն մայրենի լեզու և հայրենի տարերք տեղ տեղ ի վաղուց կորուսած են, բնագրով և եկեղեցիով միայն հայ են նոքա:

Մենք կը բերկրինք Կիլիկիոյ հին և սիրալի աշխարհաց վրայ. ճոխ յիշատակարաններով լի աշխարհ մ'է նա կը գոչենք, երկրագործութեան, վաճառականութեան և ամեն տեսակ արտադրութեանց յարմարագոյն և զքանչելի դիրք մ'ունի, և այլն. բայց անփոյթ ենք անոր կիսաւեր ու անշքացեալ վանքերը բարեկարգելու. հայոց ամայի դաշտերը, ընդարձակ և հոյաշէն բարձրաւանդակութիւնները անմշակ, իսկ հովիտներն ու հանքաշատ լեռները տակաւ առ տակաւ գաղթականաց և աւազակ չէրքէզներու որջերը կը դառնան: Որ ձեռքով քննուած են խեղճ կեավուրտաղցի հայոց կեանքն ու կացութիւնը, բազմաթիւ փայասցի քաջարիւն հայոց յաւկութիւնները, Ադանայի առևտրական կարևորութիւնը, Կիւրինի, Մարաշի և այլ տեղերու հայոց ճարտարութիւնը, Զէյթունի և Հաճնոյ տեղական անձկութիւնը և վերջապէս մի շատ տեղերու ճնշման և հարստահարութեան անհանդուրժելի տոկունութիւնը:

Աշխարհ գիտէ թէ Շահնազարեան վարժարանը Կիլիկիոյ լուսաւորութեան համար կտակուած էր անմահ բարերարէն. արդարև այս լուսոյ տաճարը սոյն երկրին ընծայած է ազնիւ պարգևներ, որք խոնարհ դիրքով ու խղճի մտօք կաշխատին ուսուցչութեամբ՝ շնորհիւ Գատոխարակ ընկերութեանց. սակայն նոքա միայն կարող են երկրին վէրքերը մերկապարանոց ցուցնել հասարակութեան: Միացեալ ընկերութեանց արդի մտօրէն խորհուրդը՝ կը ջանար և պիտի ջանայ նոր սերունդը հաւատքով զօրացնել և գրագէտք ոմանք Կիլիկիոյ դատին փաստաբան կը կանգնէին հեռատես մտօք և արթուն աչօք. բայց ներուի մեզ հարցնել թէ ազգը ինչ նիւթական և բարոյական ձեռնարկներ ըրաւ այս ժողովրդեան բարեկեցութեան համար. միթէ կաթողիկոսական խիստ քննադատութիւնք այս յետամնաց ժողովրդեան հաստատամտութեան վրայ նոր ույժ պիտի աւելցնէին… ոչ ապաքէն դատակրօն մարդորսաց հ ա յ ի ն   բ ո ղ ք ս ե լ էր այս: Ցաւալի է յայտնել թէ բովանդակ հայոց ազգի ց ա ն կ ա լ ի Կիլիկիան անտես մնացած կը թուի այսպիսի կարևորագոյն պարագաներու մէջ իսկ. և ոչ նուազ ցաւ է կիլիկեցոց անտարբերութիւնը այս մասին: Միթէ յօղուածագիրք կը պակսին անդ, եթէ պատրիարքարան և Վարչութեան տեղեկագիրք տուող չեն գտնուիր:

Ներսէս Վարժունի

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Journal d' Orient» լրագրին հաղորդում են Կ. Պօլսից որ դեսպանները ընդդէմ են Մուխթար-փաշայի Հայաստան ուղարկելուն, բարենորոգումներ իրագործելու համար: Մուխթար փաշայի անցեալը վկայում է նրա հնամոլութեան, նրա ֆանատիկոսութեան և դէպի քրիստոնեաները նրա ունեցած ատելութեան մասին:

—«Մասիս» լրագրում կարդում ենք հետևեալը: «Ս. Պատրիարք հօր հրաժարման լուրը գաւառաց մէջ ևս արձագանք գտնելով, հեռագիրներ սկսած են գալ, որք նորին սրբազնութեան հրաժարականն ընդունելու անհնարութեան վրա կը պնդեն:»

—Ընդդիմական պատգամաւորների ժողովի նիստերից մէկի ժամանակ պատգամաւորներից մէկը մինիստր Տիսային խաբեբայ անուանեց: Ասում են, որ մինիստրը թոյլատուութիւն է խնդրել աւստրիական կայսրից մենամարտել այդ պատգամաւորի հետ: Հաւատացնում են, որ աւելի խիստ կանոններ կընդունվեն ժողովի վիճաբանութիւնները կարգադրելու համար: Մինիստր Տիսսա յայտնեց, որ նա ընդդէմ է պարլամենտական վիճաբանութիւնների ազատութիւնը սահմանափակելուն: Նրա կարծիքով, ժողովի նախագահին այդպիսի իրաւունքների տալը շատ վնասակար է: Տիսսայի այդ կարծիքները համակրութեամբ ընդունվեցան:

—Վանից մեզ գրում են, որ Վասպուրականի նահանգը անդադար գալիս են նոր զօրքեր: Զինուորականներին բնակեցնում են ամբողջ նահանգի հայ գիւղերի տներում, որոնք ստիպված են պահել և կերակրել զինուորականներին անվարձ: Ուրեմն բացի արդէն եղած ծանր հարկերից, հայ ազգաբնակութիւնը վճարում է և այդ ծանր հարկը պահելով իր հաշւով թիւրք զինուորականներին:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 դեկտեմբերի: „Прав. Вѣстн.“ հաղորդում է որ Վարշավայի Սուրբ խաչի եկեղեցում մեռել են 28 հոգի, վնասվել են 26: Չարագործութեան նպատակն էր գողութիւնը: Ազգաբնակութիւնը կասկածում է հրէաներին և յայտնվում է մի խիստ յուզում քաղաքի հեռաւոր թաղերում: Ամբոխը կոտրեց մի քանի գինետներ, խանութներ և տներ: Կարգը վերականգնեցրած է 14 դեկտեմբերի: Անկարգութիւնները վերանորոգվեցան դէպի գիշերը: Կրկին կարգը վերականգնեցրած է և շատերը կալանաւորված են:

ՕԴԷՍԱ, 15 դեկտեմբերի: Որովհետև ռուսաց թատրոնի տէրը հրաժարվել է կատարել տեխնիկական յանձնաժողովի պահանջները, փոփոխութիւններ անելով թատրոնի մէջ, այդ պատճառով քաղաքապետի հրամանով երէկվայ օրից ներկայացումները արգելված են այդ թատրոնում: Քաղաքը մնացել է առանց թատրոնների: Արտիստների դրութիւնը շատ դժուար է: Լրագիրները հաղորդում են 16 դեկտեմբերից, որ գեղծումները Տագանրոգի մաքսատան մէջ շատ խոշոր են. օրինակի համար վաճառականներից մին չը վճարեց 460,000 րուբլ մաքսային հարկ: Ծառայողները հեռացրած են գործից: Գտնվում են պակասութիւններ և արդարադատութեան մինիստրութեան վարչութեան գործերում: Վերացված է այն օրէնքը որով արգելվում էր որդեգրել սեփական անհարազատ երեխաներին:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 դեկտեմբերի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 93 ր. 50 կ., երկրորդ 90 ր. 50 կ., երրորդ 91 ր., չորրորդ 90 ր. 25 կ., հինգերորդ 90 ր. 37 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 223 ր. 50 կ., երկրորդ 215 ր. 50 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 90 ր. 25 կ., երկրորդ 90 ր., երրորդ 90 ր. 12 կ., ոսկի 7 ր. 83 կ.: Ռուսաց 1 րուբլ Լոնդոնի վրա արժէ 25,28 պէնս, 100 ր. Համբուրգի վրա 215 մարկ 25 պֆ.: Բօրսայի տրամադրութիւնը հանդիստ է:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ